

אפיון שלוש המלכויות על פי שלושת הכוחות שבאדם

כי בוודאי מה שראה ארבע מלכויות בצלם אדם, כי (הוא מפני ש)אלו ארבע מלכויות הם כמו ארבע כוחות שהם באדם.

האחד - הוא כוח גופני.

השני - כוח נפשי. וכוח זה, אף כי הוא גם כן הוא כגוף של אדם, אינו מוטבע בו בגופו, כמו שהוא הכוח שלפני זה.

הג' - הוא שכלי, שהוא נבדל לגמרי מן הגוף, כמו שהוא עניין השכל שהוא נבדל³³⁶.

ואף כי נראה ברור כי כוח השכלי באדם הוא עליון במעלה, מכל מקום אינו כל כך בממשלה והכוח. ולפיכך כן סדר אלו המלכויות: כי כוח הנפשי הוא כוח פועל יותר, כאשר ידוע. ולמטה ממנו כוח הגופני שאינו פועל כל כך. וכוח השכלי, אף כי בוודאי יותר במעלה, אבל כוח הממשלה יש לייחס אל כוח הנפש.

לפיכך יש ליתן (את ה)כוח (ה)נפשי אל המלכות הראשון (=בבל)³³⁷. כי מלכות ראשון היה לו החשיבות והממשלה ביותר, כמו שאמר אליו דניאל (ב,לז): "אנתה מְלִכָא, מְלִךְ מְלִכָא". וכך אמר גם כן דניאל במראה השניית (שם לח): "אנתה הוא רְאֵשָׁה דִּי דְהֶבְא

הערות - ילמד ענונים דרכו

336 אך אף שהוא נבדל מן הגוף כשלעצמו, הוא פועל ומנהיג את הגוף, כמו שכתב בדרך חיים ד,יד: "אין ספק כי יש לחכמה התחברות אל האדם, אף שהחכמה נבדלת מן האדם מ"מ הגוף נושא החכמה והחכמה יש לה קשור עם האדם שהוא בעל גוף".

נמצא שכוח האכילה לדוגמה, הוא כוח שנובע מהגוף עצמו. וכוח הקנאה באדם אינו נובע מהגוף אלא מהנפש, אבל הוא מתבטא בגוף. וכוח הלמידה באדם נובע מהשכל, שאינו נובע מהגוף ואינו מתבטא בגוף, אך הוא מנהיג את הגוף ופועל בו.

ככוח הגופני דומה האדם לצומח (הכוח לגדול ולהוליד כמותו). בכוחות הנפשיים הוא דומה לבעלי החיים (עזות, צניעות, גבורה, מורך וכיו"ב). בכוחות השכליים הוא דומה למלאכים.

337 גם אצל יעקב, שעבר את כל ארבע המלכויות (עשו, לבן, שכם ומצרים) בפועל הוקדמה ההתמודדות עם לבן להתמודדות עם עשו.

וְרָאָה שְׁעָשׂוּ הָיָה בִּטּוּי לְתַאוּוּהַ הַגּוֹפְנִית, שְׁעַל כֵּן נוֹלַד "כוֹלוֹ עֲשׂוּי", וְהָיָה כְּאֵדָרֵת שַׁעַר, וְהָיָה עוֹסֵק בְּעֵינֵי ב"צִיד בְּפִי" לְתַאוּוֹת אֲכִילָה, וְכֵן אָמַר: "הַלְעִיטְנִי נָא", וְהָיָה מוֹכֵן לְמִכּוֹר אֶת הַבְּכוֹרָה בְּעִבּוֹר רֵגַע שֶׁל הַנָּאֵת אֲכִילָה. וְכֵן הָיָה "צַד נְשִׁים מִבְּעִלְיָהֶן וּמַעֲנָה אוֹתָן" וְבָא עַל נִכְדָתוֹ וְכו', כַּמְבוֹאֵר בְּסוֹף וִישׁלַח. וְאִשֶׁר עַל כֵּן יָדַע יַעֲקֹב שֶׁאֵם יִתֵּן לְאַלְיָפוֹ כָּל רְכוּשׁוֹ - לֹא יִהְרַגְנוּ. וְכֵן אִם יִתֵּן לְעֵשׂוֹ מִנְחָה שֶׁתִּשְׁבַּע עֵינָיו - יִסְלַח לוֹ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר עֲשׂוֹ: "יֵשׁ לִי רֵב" - יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁאֵינִי צָרִיךְ. (וְאֵל תִּטְעֵה לְעִרְבָב בֵּין עֲשׂוֹ לְבִין עֲמֶלֶק, כִּי עֲמֶלֶק הוּא עֲנִיִּין אַחֵר, הַקְּשׁוֹר לְמַלְכוּת הַרְבִּיעִית).

ולבן היה בו כוח תאוות השליטה באחר, ועל כן שלט בבנותיו וביעקב, על ידי העבודה שחיבו לעבוד אותו. ואמר לו בסוף: "הבנות בנותיי... וכל אשר אתה רואה לי הוא", כי כל מה שתעבוד אצלו - לא יהיה שווה בעיניו, כי תאוותו בהכנעת האחר אליו לגמרי. ואילו י שקיבל יעקב את הגלות והעבודה בגזרת ה', היה באמת נכנע לו, והיה מאבד עצמו לגמרי. וזהו: "ארמי אוכד אבי". אבל יעקב כיוון כל כניעתו רק בגלל גזרת ה', וכשגזר לצאת - פרק עול לבן ויצא.

(=זהב). "ולכך אמר (שם ז,ד): "וַיִּגְפֵּן דֵּי נֶשֶׁר לָהּ" – הוא הנשר שהוא פורח בגובה, כמו שיתבאר. וזהו הוא כנגד החלק הנפשי שבאדם, שהוא כוח מושל³³⁸.

והיה מלכות השני – מלכות מדי, והוא כוח גופני באדם, כוח פחות מהראשון. וכל עניין כוח הגוף הזה, שהוא לעולם חסר, והוא מקבל תמיד. וכנגד זה מלכות שנייה. ולכך אמר דניאל על מלכות זה (שם ה): "וַאֲרו חַיְוֵה אַחְרֵי, תַנְיִנָה, דְּמִיָּה לְדָב". ואמר בפירוש עשרה יוחסין (קידושין עב,א): "וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב – תני רב יוסף: אלו פרסיים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב". פירוש, שהם מבקשים תמיד לבלוע, כך הוא מידתם. ולכך כתיב אצל מלכות זה במגלת אסתר (י,א): "וַיֵּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרְשׁ מִסַּעַל הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם". ומה בא הכתוב הזה לומר, מה שאמר ששם המלך מס על הארץ? רק שבא לומר, שכל זה כוח אחשוורוש, שהיה חסר, ומבקש תמיד למלאות נפשו מן העושר. וזה היה עצם מלכות שנייה.

וכן אמר דניאל על זאת החיה (דניאל ז,ה): "וְכֵן אֶמְרִין לָהּ: קוּמִי אֲכָלִי בֶּשֶׂר שְׂגִיא (=קומי ואכלי הרבה בשר)".

וכן אמרו (מגילה יא,א): "למה נקרא אחשוורוש? שהכל נעשו רשין בימיו"³³⁹.

וכל זה (מפני) שרצה למלאות נפשו מן תאוותו הגופנית.

וכאשר ידע המן עניין אחשוורוש, רצה גם כן שימכור לו ישראל בעד כסף, שזהו ענין כוח אחשוורוש, ובזה יהיה חס ושלום בולע את ישראל. ומפני כי אחשוורוש תמיד חפץ לבלוע³⁴⁰, ולפיכך אמר להמן (אסתר ג,יא) "הַכֶּסֶף נְתוּן לְךָ", ולא שאין אני רוצה הכסף שלך, רק מקבל אני ממך, וחוזר אני ונותן לך. ולא החזיק בכסף, שזה ודאי היה לו גנאי גדול לקבל כסף, ולתת עם אחד להריגה בשביל כסף. רק בשביל אהבת כסף, היה מקבלו וחוזר ונתן הכסף אליו. וכבר ביארנו במקומו מעניין זה.

הערות – ילמד עניים דרכו

338 לכן מה שהניע את נבוכדנצר לכבוש היה כדי למשול, ולא כדי להשיג יותר כסף וזהב או כדי להשליט את התרבות שלו. לכן גם לא היה לו עניין להחריב את המקדש ולהגלות את ישראל, אם היו מוכנים להשתעבד לו.

339 וכיוון שכל עניינה של מלכות זו היה העושר, כדי לחזק את מלכותו עשה משתה גדול כדי להראות את כמות העושר שכנס לעצמו, כדי להראות מעלת מלכותו.

וכמו באיסוף העושר, כך גם בתאוות נשים היה אחשוורוש למעלה מכל אדם אחר, כפי שהיה בחיפוש המלכה החדשה, שאופן החיפוש נעשה במילוי יצר זה. [ולא שבע היצר עד שפגש באסתר, שהיא מזרע ישראל, שיש להם המעלה האלוהית, אשר מכניעה את כוח התאוה].

340 היצר הגופני אינו מגיע לשובע. מצד שני מי שהוא "המלך" – הוא מצהיר שהגיע לשיא מימוש תאוותו: "בהראותו את עושר כבוד מלכותו", ועל כן אינו יכול לקחת מאחר. על כן הוא נזקק לקחת מאחר ומיד להחזיר. ודומה הוא למי שאכל ושבע אבל יצר תאוות האכילה לא פוסק בו ועל כן הוא לועס ופולט.

כלל הדבר, כי עניין מלכות השנייה, שהיתה חפצה ורוצה לבלוע הכל.

והמלכות שאחריו (=יוון) ראה אותה דניאל כנמר³⁴¹. מפני כי מלכות זו היא כנגד חלק הג' שבאדם, כי חלק הג' הוא השכל. שהמלכות הזו היה בו החכמה והתבונה, וכמו שיתבאר זה באריכות. כי כל עניין המלכות זה שהיו מבקשים החכמה, וכמו שהוא מבואר מן היוונים, וכמו שיתבאר.

ולכך היו נותנים דעתם על התורה ולבטל אותה מישראל, כי לא היו רוצים שתהיה (לישראל) החכמה, בפרט שהיא יותר חכמה והיא יותר עליונה מן החכמה האנושית שהיה להם, כמו שהיא התורה שהיא החכמה על הכל. והחכמה הזאת שהיא (מ)על הכל לא שייך אל האומות (=לאומות), כמו שהוא מבואר במדרש (איכ"ר ב, ג): "מלכה ושריה בגוים - אין תורה - אם יאמר לך אדם: יש חכמה בגוים - תאמין, שנאמר (עובדיה א, ח): 'וְהָאֲבֹדָתַי חֲכָמִים מְאֹד וְתִבְוֶנָה מִהָרַע עָשָׂו'. אם יאמרו: יש תורה בגוים - אל תאמין, דכתיב: 'מלכה ושריה בגוים אין תורה'". ולכך המלכות, הם היוונים, לא היו מתנגדים לישראל כי אם בתורתם, וכמו שיתבאר עניין זה.

וזה (הטעם) שראה דניאל (את) מלכות השלישי הזה שהוא דומה לנמר, כי זאת החיה היא עזה ביותר, וכמו שאמרו (אבות ה, כ): "הוי עז כנמר". וזאת המידה היא שייכת אל אשר הוא מוכן אל החכמה, כמו שאמרו ז"ל (שם ב, ה): "ולא הביישן למד"³⁴². ולכך מידת ישראל היא עזות³⁴³, כמו שאמרו במסכתא ביצה (כה, ב): "תנא משמיה דרבי מאיר: מפני מה נתנה תורה לישראל? מפני שהן עזין. תנא דבי רבי ישמעאל:

הערות - ילמד ענוים דרכו

341 ואצל יעקב - זו היתה ההתמודדות מול שכם. שהם לא רצו אלא להתחתן בס, וטימאו את דינה. והיינו שרצו למחוק את מעלת ישראל הנבדלת הבאה לידי ביטוי בתורה שבעל פה. וזהו: "כי טמא את דינה בתו" - "טמאו כל השמנים שבהיכל". והתיקון היה על ידי ברית המילה ושמעון ולוי שהרגו בחרבם, כמו בית חשמונאי.

ושלוש המלכויות הן כנגד שלוש עברות: בבל - עבודה זרה, כי עניין איסור עבודה זרה שלא יתבטל אלא לקב"ה לבדו (נבוכדנצר הכשיל ישראל בעבודה זרה ותוקן הדבר על ידי חנניה מישאל ועזריה. וכן לבן רצה להכשיל את יעקב והשביע אותו: "אלוהי אברהם ואלוהי נחור ישפטו בינינו", אבל יעקב נשבע "בפחד אביו יצחק"). פרס - שפיכות דמים, שהיא איבוד קדושת הגוף של ישראל על ידי הריגתם, שרצה המן לאבד טף ונשים ביום אחד, וכן רצה עשו להרוג "אם על בנים". וכן ניסה להכשילם במאכלות אסורות בסעודתו של אחשוורוש, אבל מרדכי לא חטא, וכן אסתר אכלה בביתו זרעונים. יוון - גילוי עריות, שזהו קדושת הדעת של ישראל, שציוו שכל בתולה שנישאת תבעל לטפסר תחילה, וכן גזרו על ברית המילה. ותוקן על ידי בתו של מתתיהו שלא רצתה להיבעל ובית חשמונאי שעשו בריתות לישראל. והמלכות הרביעית כנגד לשון הרע שהיא כנגד כולם, ואכמ"ל.

342 לא מפני שיהיה לו קשה לשאול ומשום כך לא ידע, אלא מפני שעניין החכמה היא בעזות, ומי שאינו עז לא יוכל להיות חכם.

343 אמנם מעלתם של ישראל היא המידה האלוהית, אך בשביל המידה הזאת הם קיבלו גם מעלה בחכמה שהיא ה"חכמה האלוהית" והיא התורה. ונמצא שמעלת היוונים בחכמה מצד שכל האדם, ומצד זה היו עזים כנמר, ומעלת ישראל בחכמה מצד השכל האלוהי הנבדל, ומצד זה היו עזים.

'מימינו אש דת למו' - אמר הקדוש ברוך הוא ראויין הללו שתינתן להם דת אש. איכא דאמרי, דתיהם של אלו אש, שאלמלא נתנה תורה לישראל, אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם³⁴⁴. והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש, ג' עזין הן; ישראל באומות" וכו'. פירוש, בשביל שיש להם התורה - בשביל זה דתיהם של אלו הוא "אש", אשר האש יש לו התוקף והוא עז, ולכך ישראל הם עזים באומות.

ודע כי החומר הוא מתפעל (=מושפע מכוח חיצוני לו), ולכך בני אדם שהם בעלי חומר - אינם עזים וקשים. אבל ישראל שניתנה להם התורה (והם רוחניים), הם עזים וקשים לגמרי, ודבר זה ביארנו בכמה מקומות³⁴⁵.

ולכך ראה דניאל אומה זאת (=יוון), שהיא מוכנת אל החכמה ביותר משאר אומות, ראה אותה נמר, שהוא היותר עז.

ולפיכך האומה הזאת ביקשו שיכתבו להם חכמים (את) התורה (ב)יוונית, כמו שמפורש במגילה (א,ט). אף כי בוודאי אין לאומה הזאת חלק בתורה, כמו שאמרנו, ומכל מקום ביקשו לכתוב להם התורה בלשון שלהם. וזה מורה שהחכמה שייכת להם ביותר מן שאר האומות.

ולכך דרשו ז"ל (שם ט,ב): "'יִפְתְּ אֱלֹהִים לְיִפְתָּ וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהְלֵי שָׁם' (בראשית ט,כז) - אמר רב חייא בר אבא: היינו טעמא, דכתיב: 'יפת אלוהים ליפת': מייפותו של יפת - יהא באהלי שם". כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יווני, שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם. כי מותר להיות התורה בלשון שלהם. וכל זה מפני שיש לה החכמה יותר משאר אומות.

והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה, כי אין גיבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם (את) התורה³⁴⁶.

ולכך אמר, כי מלכות שלישיית מתייחס אל חיה שהיא נמר שיש לה ארבע כנפיים (דניאל

הערות - ילמד ענוים דרכו

344 אפשר שמפני זה מצאנו במהלך הדורות שיהודים (אפילו מומרים) היו ממחוללי המהפכות העולמיות הגדולות.

345 אדם שהחומר - היינו רדיפת התאוות - מנהל אותו, ניתן לשלוט בו בקלות. ספק לו את צרכיו והוא יעשה כל מה שתבקש. אבל אדם שהאידיאלים מנהלים אותו - שום דבר לא יזיז אותו ממה שהוא מאמין בו והוא עז עד כדי מסירת נפשו על אמונתו.

346 על כן הראשונים שגזרו גזרות שמד ונאבקו בישראל מאבק דתי - היו היוונים. וזאת מפני שיש בישראל חכמה שאין להם, וכיוון שהם המלכות שכוחה בחכמה - התנגדו לישראל מצד זה.

ובאמת כך גם שאר המלכויות: כי מלך בבל התקנא במלכות ישראל, שיסודה במלכות ה' שבכל העולם, כפי שבא לידי ביטוי במלך שלמה שנאמר עליו: "וישב שלמה על כסא ה'", ואמרו חכמים שמלך בעליונים ובתחתונים. וזה היה עניין כסא שלמה שגלה לבבל. והמלך אחשורוש התנגד להקמת בית ה' אשר בו קדושת הגוף של הכהנים. ועל כן במשחה הוציא בגדי כהונה ולבש והשתמש בכלי המקדש וכו'.

מסלול 1: יום ה לפרשת וישלח

מסלול 2: יום ב לפרשת וישלח

ז, ו). כי החכמה - היא (כוח ש) מתפשט בכל צדדין לרוחב ולאורך, ואין לה גבול כלל, רק מתפשט בכל מקום. ולכך היה מדמה זה לנמר שיש לו ארבע כנפיים, שהכנפיים מורים על התפשטות בכל ארבע רוחות. וכבר בארנו זה במקום אחר, וזה מבואר בכל מקום.

ולכך אמר על אומה זאת "די תשלט בכל ארעא" (דניאל ב,לט), מאחר כי האומה הזאת יש בה החכמה, הרי השכל מתפשט בכל העולם, כי כך עניין השכל. ולכך כפי מידת השכל, היה ממשלתם בכל העולם, והכל היה כפי המידה³⁴⁷.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע רצה נבוכדנצר להקים פסל בדמותו ושכולם ישתחוו לו?
- ✦ מדוע הציווי לכורש מלך פרס מצד הקב"ה היה לבנות את בית המקדש, ולבסוף מלכי פרס היו אלו שעצרו את הבנייה?
- ✦ מדוע מצד אחד התירו לכתוב את התורה דווקא ביוונית, ומצד שני היוונים התנגדו דווקא לתורה (כחכמה אלוהית)?
- ✦ חג חנוכה נתקן כנגד יוון (ולכן מצוות נר חנוכה - כנגד התורה), ופורים - כנגד פרס (קדושת הגוף באכילה ושתייה וסעודה). והם כנגד כתר תורה וכתר כהונה. איזה חג נתקן בימינו כנגד בבל? כיצד שמו של החג מבטא את המאבק בקליפת בבל?

הערות - ילמד ענוים דרכו

347 המהר"ל ירחיב יותר על כוח יוון לקמן בחלק ב של נר מצווה, שבו הוא עוסק במהות חג חנוכה. כאן המהר"ל ימשיך לעסוק בעניין ארבע המלכויות באופן רחב.

מסלול 1: יום ה לפרשת וישלח
מסלול 2: יום ב לפרשת וישלח